

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
КАДЕМІЯ
УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В. В. ШАМРАЙ

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
НА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ**

МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

В. В. ШАМРАЙ

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
НА СУЧАСНИЙ РОЗВИТОК
КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ:
ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АНАЛІЗ**

Монографія

Київ
2025

УДК 342.4

Рецензенти:

Г. С. Єрмакова, д-р юрид. наук

Р. В. Чорнолуцький, д-р юрид. наук

М. І. Зубрицький, д-р юрид. наук

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом (протокол № 4 від 28.05.25)*

Шамрай В. В.

Вплив глобалізації та міждержавної інтеграції на сучасний розвиток конституційного права України: теоретико-прикладний аналіз: монографія. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025. 252 с.

ISBN 978-617-02-0435-6

Монографію присвячено дослідженню впливу глобалізації та міждержавної інтеграції на модернізацію конституційного права в цілому і окремих його інститутів, та методології дослідження, висвітленню особливостей формування предмету та принципів конституційно-правового регулювання. Досліджено онтологічне визначення і співвідношення сучасного конституціоналізму і конституційного права в умовах активізації глобалізаційних процесів.

Запропоновано авторське визначення поняття конституційної реформи, яку слід розглядати як поетапне, системне, проведене з дотриманням процедурних вимог внесення якісних, докорінних змін до чинної конституції або прийняття нової конституції, що визнана (легітимізована) суспільством.

Визначено феноменологію взаємодії конституційного та міжнародного правопорядків як фактор розвитку конституційного права. Також визначено основні тенденції трансформації галузі конституційного права та її окремих інститутів під впливом сучасних процесів правової глобалізації та міждержавної інтеграції.

Для науковців, а також усіх, хто цікавиться новітніми тенденціями розвитку сучасної юриспруденції у дослідженому напрямі.

УДК 342.4

© В. В. Шамрай, 2025

© Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2025

ISBN 978-617-02-0435-6

ЗМІСТ

Вступ	5
Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА	7
1.1. Глобалізація та міждержавна інтеграція як об'єкт розвитку та трансформації правової дійсності	7
1.2. Методологічні засади дослідження впливу процесів глобалізації та міждержавної інтеграції на конституційне право	39
1.3. Особливості концептуального визначення предмету та методу галузі конституційного права в умовах активізації глобалізаційних процесів	62
Висновки до розділу 1	101
Список літератури.....	104
Розділ 2. ОНТОЛОГІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ СУЧАСНОГО КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	124
2.1. Основні історичні етапи розвитку доктрини конституціоналізму	124
2.2. Глобальний (транснаціональний) конституціоналізм: онтологічний та аксіологічний вимір	153
Висновки до розділу 2	176
Список літератури	178
Розділ 3. ПРАКСІОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКІВ	191

3.1. Інтернаціоналізація конституційного права та конституціоналізація міжнародного правопорядку як сучасна тенденція та умова розвитку правових систем	191
3.2. Особливості та форми взаємодії конституційного та міжнародного правопорядків в умовах інтеграції держав	212
Висновки до розділу 3	236
Список літератури	238
Висновки	245

ВСТУП

Зміни, що сталися останнім часом в Україні після перемоги Революції Гідності, початок агресії російської федерації та повномасштабне вторгнення в Україну має політичні й соціально-економічні перетворення, реформування державного апарату, якісні зміни суспільного життя неминуче торкнулися конституційно-правового інструментарію та змісту конституційно-правових норм, що має відповідати суспільним запитам та сподіванням. Обраний народом України європейський вектор суспільно-правового розвитку передбачає удосконалення національної правової системи з урахуванням загальновизнаних європейських стандартів, що потребує від держави консолідації всіх внутрішніх сил, спрямування їх на гармонізацію та адаптацію чинного законодавства до європейських стандартів.

Вказані процеси конституційної модернізації відбуваються під впливом світових процесів глобалізації та міждержавної інтеграції, внаслідок яких конституційно-правова матерія інтернаціоналізується, набуваючи транснаціонального (глобального) масштабу, а міжнародний правопорядок, навпаки, пронижує національне конституційне право переважної більшості держав світу.

Серед інших тенденцій, ці процеси змушують комплексно поглянути на проблему співвідношення таких юридичних категорій, як “конституційна реформа” та “конституційно-правова реформа”, адже ці обидва терміни постійно використовуються у науковій літературі, і досить частою помилкою, як вбачається, є певне ототожнення цих понять, що заважає правильно зрозуміти сутність кожного з даних складних процесів, а тому вкрай важливо коректно визначити принципи, форми, та методи реалізації кожного з них, спрямувавши суспільні та державні зусилля саме на належні напрями конституційного та конституційно-правового удосконалення регулювання та практики здійснення відповідних суспільних відносин, зважаючи на ті трансформації, що зазнає об’єкт та метод конститу-

ційного права як галузі національного права під безпосереднім впливом глобалізації та міждержавної інтеграції.

Варто зазначити, що окремі питання конституціоналізації міжнародного права та інтернаціоналізації конституційного права, впливу глобалізації та міждержавної інтеграції на сучасний правовий розвиток, проблеми реалізації конституційних реформ у сучасному суспільстві неодноразово були безпосереднім предметом дослідження вітчизняної юридичної, зокрема конституційно-правової науки.

Серед інших, слід відзначити праці таких науковців, як М. О. Баймуратов, Ю. Г. Барабаш, О. В. Батанов, Ю. М. Бисага, Ю. О. Волошин, С. П. Головатий, О. В. Зайчук, В. М. Кампо, О. Л. Копиленко, В. В. Кравченко, П. М. Любченко, В. В. Міщук, М. П. Орзіх, О. В. Петришин, В. Ф. Погорілко, М. В. Савчин, М. І. Ставнійчук, А. А. Стрижак, Ю. М. Тодика, В. Л. Федоренко, О. Ф. Фрицький, С. В. Шевчук, Ю. С. Шемшученко. При цьому праці українських конституціоналістів здебільшого були зосереджені на дослідженні та науковому обґрунтуванні форм та методів конституційної модернізації окремих конституційно-правових інститутів, в той час як на сучасному етапі необхідним вбачається комплексний аналіз особливостей та тенденцій розвитку конституційного права як галузі національного права в цілому під впливом глобалізації та міждержавної інтеграції.

Іншими словами, доцільним є проведення комплексного конституційно-правового дослідження з використанням новітнього інтеграційно-правового інструментарію з метою створення якісного доктринального забезпечення подальшого конституційно-правового розвитку Української держави та конституційної модернізації суспільства.

Отже, з огляду на неповноту наукового аналізу проблематики впливу сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів на галузевий розвиток конституційного права України, слід зробити фундаментальний висновок про доцільність і необхідність проведення наукового дослідження в цій сфері, його неабияку теоретичну та практичну значущість.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СУЧАСНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ЯК ГАЛУЗЬ ПРАВА

1.1. Глобалізація та міждержавна інтеграція як об'єкт розвитку та трансформації правової дійсності

Процеси глобалізації та міждержавної інтеграції як об'єкти розвитку та трансформації правової дійсності за своїм змістом та структурою є настільки складними та неоднозначними, що навіть серед фахівців, які займаються цією проблемою вже багато років, спостерігаються значні розбіжності в позиціях щодо сутності, етапів розвитку, основних чинників, проявів та шляхів розв'язання суперечностей означених процесів, причому більшість науковців розглядають економічну глобалізацію як фундаментальну основу подальшої правової інтеграції, побудовану на зближенні національних правових систем.

Найбільш радикальну позицію тут займають дослідники, які взагалі говорять про “кінець національної держави” (наприклад, К. Омае [1]). Вони презентують течію так званого “гіперглобалізму”, яка стверджує, що ми вже живемо у світі без кордонів. Для “національного” в ньому на залишилося місця, національні держави більше не є важливими акторами: їх місце нібито займають глобальні корпорації, які не належать жодній державі та постачають стандартизовані в глобальному масштабі продукти.

З другого боку, окремі дослідники виступають проти гіперглобалізації глобалізаційних тенденцій. На їхню думку, хоча гло-

балізація й стала визначальною рисою міжнародної економіки, її розмах та значення надто перебільшуються. Насправді, основними детермінантами економічних процесів все ще виступають національні політики та національні економіки [2].

Тому, на наш погляд, при визначенні сутності процесу глобалізації потрібно уникати наведених поляризованих підходів і бачити насамперед тривалий процес розвитку, в рамках якого відбувається становлення нової системи господарювання. Така система органічно доповнює національний рівень організації економічного життя всесвітнім (глобальним). Причому є підстави вважати, що глобалізація зовсім не означає відчуження національної держави від управління економічними процесами. Вона, на наш погляд, веде до трансформації економічних функцій держави, в рамках якої остання делегує на глобальний рівень певні функції. Водночас процес глобалізації розширює географічну сферу свого впливу за межі національних кордонів тією мірою, якою вона бере участь у формуванні нових, глобальних правил економічної діяльності.

Можна в цілому погодитися з твердженням, що глобалізація є комплексним процесом, який охоплює паралельно три основні процеси [3]:

- зменшення перешкод для економічної, політичної та культурної взаємодії країн та народів;
- тенденцію до утворення більш гомогенного економічного, політичного та культурного просторів;
- утворення структур глобальної керованості.

Водночас слід зауважити, що глобалізація найтіснішим чином пов'язана зі становленням постіндустріального суспільства. У такому суспільстві вирішальну роль відіграє розвиток не просто сектору послуг, а передусім секторів, пов'язаних із всеосяжною інформатизацією суспільства та продукуванням знань (економіки, що ґрунтується на знаннях). Саме цей тип економічної організації, не пов'язаний із жорсткою географічною локалізацією факторів виробництва, за своїм змістом є таким, що не визнає вузьких національних рамок і об'єктивно потребує глобального економічного простору. Не випадково

саме найбільш розвинені країни, які в структурному відношенні увійшли до сфери постіндустріальної економіки, стали на сьогодні основними суб'єктами та рушіями цього процесу.

Як і будь-який складний за своєю структурою процес, глобалізація розвивається під впливом цілої низки чинників, як економічних, так і неекономічних: політичних, ідеологічних, культурологічних, цивілізаційних. Це зумовлює надзвичайну багатоманітність конкретних її проявів і навіть визначає певну роздвоєність цього процесу. З одного боку, він виглядає як об'єктивний процес — результат розвитку продуктивних сил та відповідних їм економічних відносин, а з другого — як суб'єктивний процес, тобто результат певної політики, яка проводиться найбільш потужними країнами — глобальними “гравцями” на світовій арені. У цій роздвоєності приховується фундаментальна внутрішня суперечність глобалізації. За своїм основним економічним змістом тенденція до посилення взаємодії країн та народів світу позитивна і має вести до підвищення загальної (глобальної) ефективності світової економіки, до більш раціонального розподілу ресурсів в глобальному масштабі. Але насправді вона реалізується в конкретній історичній соціально-економічній формі, що слугує інтересам насамперед провідних країн — так званого “золотого мільярда”.

Неекономічні чинники, які пов'язані з сучасними процесами геополітичного домінування та культурної експансії Заходу [4], і ведуть, врешті-решт, до територіального розширення сфери оперування західного капіталу, відіграють велику роль у об'єднавчих процесах. Та вирішальне значення, на наш погляд, мають чинники, породжені суто економіко-технологічними процесами й нерівномірністю (асиметричністю, асинхронністю) їх протікання в різних частинах світу.

У цьому контексті слід насамперед наголосити на тому, що процес глобалізації розвивається під вирішальним впливом сучасної революції в сфері продуктивних сил: інформатизації та засобів комунікації. Вона технологічно уможливила виникнення і розповсюдження глобальних виробничо-фінансових структур. Ці технологічні інновації зробили можливим вико-

ристання ряду фундаментальних конкурентних переваг потужними транснаціональними економічними структурами.

До таких переваг слід насамперед віднести [5]:

- можливість значного здешевлення та підвищення якості ресурсної бази розвитку: компанії, що оперують глобально, мають змогу розміщувати виробництво в регіонах із найбільш оптимальним сировинним забезпеченням та використовувати комплектуючі вироби найвищої якості, незалежно від місця їх виготовлення;
- можливість опанування збутом на різноманітних регіональних ринках. Це продовжує життєвий цикл товару (коли на одних ринках товар вже виходить з ринку, для інших він може бути інноваційним товаром із високим потенціалом попиту) і дозволяє отримувати більшу економію на масштабі (окупність величезних постійних витрат на новітні продукти прямо залежить від обсягів ринку, на якому вони реалізуються);
- можливість мінімізації трансакційних витрат та сплати податків за рахунок комерційної та фінансової діяльності в оптимальних для цього регіонах;
- отримання величезного ефекту від впровадження новітніх мережевих форм організації та управління.

Важливим чинником розвитку глобалізації стали два процеси, що значно модифікують структуру світових економічних відносин. По-перше, це процес накопичення капіталу та зростаючі масштаби його експорту, який випереджає зростання торговельного обміну товарами і послугами. Цей процес призвів до того, що 500 найбільших ТНК світу (407 з яких базуються в країнах провідної “сімки”) забезпечують понад 3/4 загальносвітового виробництва товарів і послуг, їх частка у світовому експорті сягає 1/3, а в торгівлі технологіями та управлінськими послугами — 4/5 [6].

По-друге, це масштабний процес лібералізації торгівлі та інвестиційної діяльності у світі, який був стимульований “неоліберальною революцією”, що відбулася в останній чверті XX століття. В цьому зв’язку автори — прибічники неолібера-